

С.М. Жембровський,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ БОЙОВОГО НАВЧАННЯ ВІЙСЬК

У статті обґрунтовано та розроблено модель функціонування концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки з урахуванням завдань та змісту періодів бойового навчання військовослужбовців. Визначено структуру рівнів фізичної підготовленості та зміст форм, засобів розвитку, видів контролю складових спеціальної спрямованості фізичної підготовки.

Ключові слова: спеціальна фізична підготовка, професійно-прикладна фізична підготовка, фізична готовність, фізична придатність.

Постановка проблеми. Вимоги до фізичної підготовленості військовослужбовців різних військових спеціальностей обумовлені, перш за все, особливостями їх службово-бойової діяльності та потребою у прояві різноманітних фізичних та спеціальних фізичних якостей, військово-прикладних рухових навичок, необхідних для успішного виконання визначених завдань. Саме змістовна частина процесу фізичної підготовки формує її спрямованість, яка є основою досягнення певного рівня підготовленості особового складу.

На різних історичних етапах розвитку системи фізичного виховання виникла значна кількість понять, що характеризують ту чи іншу спрямованість процесу фізичної підготовки людини. Так, в системі фізичного виховання цивільного населення найбільш розповсюдженим є такі поняття як загальна фізична підготовка, спеціальна фізична підготовка та професійно-прикладна фізична підготовка.

Зважаючи на специфіку діяльності Збройних Сил України, інших силових структур використовуються поняття загальна фізична підготовка, військово-прикладна фізична підготовка, спеціальна фізична підготовка, професійно-прикладна фізична підготовка. Нажаль, значна кількість визначень та тлумачень цих понять науковцями та дослідниками, їх достатньо вільне трактування та змістовне наповнення, з часом привили до термінологічної плутанини. Так, більшість фахівців фізичної підготовки, командири всіх рівнів управління не мають єдиного розуміння щодо визначеної проблематики, захопилися як то кажуть “грою слів”. Єдиним залишається лише розуміння необхідності збереження спеціальної спрямованості фізичної підготовки в Збройних Силах України як основної концепції, що науково обґрунтовує ефективність фізичної підготовки, як фактора підвищення рівня боєздатності військовослужбовців.

Крім того, інтенсифікація процесу бойового навчання військ викликає необхідність перерозподілу кількісних та якісних показників наявних форм та засобів фізичної підготовки, урахування завдань покладених на орган військового управління, військову частину, підрозділ та особливостей виконання ними службово-бойових завдань. Останнім часом, спостерігається

тенденція до використання нових стандартів фізичної підготовки, комплексних вправ, курсів, що мають у своєму змістовному наповненні як елементи значного рухового компоненту, так і дії та прийоми спеціальної, психологічної, тактичної, вогневої підготовки.

Нажаль, на даний час, в керівних документах з організації фізичної підготовки в Збройних Силах України не існує чіткої класифікації рівнів фізичної підготовленості особового складу, критеріїв та показників їх досягнення з урахуванням завдань бойового навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемі визначення змісту, структури професійно-прикладної, спеціальної фізичної підготовки значну увагу приділяли дослідники Н. Борейко, Р. Раєвський, Л. Пилипей. Основним напрямом реформування системи фізичної підготовки, з огляду на необхідність посилення ролі її спеціальної спрямованості, присвячені праці С. Романчука, О. Ольхового, О. Чернявського, Ю. Фіногнєнова та багатьох інших. Різноманітні технології та методики впровадження у систему бойового навчання військ засобів та методів фізичної та психологічної підготовки з урахуванням досвіду ведення антитерористичної операції запропоновані К. Батраком, А. Костенко, В. Куликом, В. Левчуком, О. Недашківським, О. Пугачовим. Дослідженнями А. Бутенко, С. Глазунова, О. Старчука, В. Пронтенко, О. Петрачкова та інших доведено ефективність застосування комплексних тактико-спеціальних, психологічних вправ, засобів їх діагностики у системі фізичної підготовки. Крім того, Ю. Муштагов, Г. Гапоненко, Н. Вербин окремі складові спеціальної спрямованості фізичної підготовки розглядають як фактори забезпечення особистої та колективної безпеки військовослужбовців в екстремальних умовах службово-бойової діяльності.

Слід зазначити, що в опублікованих працях не знайшли достатнього висвітлення розробки щодо комплексного поетапного впровадження в систему бойового навчання військ засобів фізичної підготовки та діагностування рівнів фізичної підготовленості відповідно до встановлених стандартів підготовки.

Мета дослідження – полягає в обґрунтуванні та розробленні моделі функціонування концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки в системі бойового навчання військ.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті аналізу наукової та науково-методичної літератури [1, 2] встановлено, що сучасну історію розвитку концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки умовно можна розділити на 5 етапів:

1 етап – пов'язаний з виникненням великої кількості наукових праць в яких досліджувалась специфіка та розроблялись системи підготовки військових спеціалістів з урахуванням теорії про закономірності взаємовпливу адаптаційних ефектів, переносу тренуваності, взаємодії рухових вмінь і навичок, що набуваються і вдосконалюються в процесі тренування та освоєння військової професії. Ідея спеціальної спрямованості фізичної підготовки військовослужбовців набула актуальності наприкінці 50-х років ХХ ст. Сутністю ідеї спеціальної спрямованості фізичної підготовки був цілеспрямований добір фізичних вправ для розвитку професійно важливих фізичних і психічних якостей, рухових і психомоторних навичок, що

відображають специфіку діяльності різноманітних груп військових спеціалістів. Проблема контролю вирішувалася за рахунок підвищення нормативів у тих вправах, які характеризують розвиток найважливіших фізичних якостей.

2 етап – характеризується виникненням нових видів озброєння та військової техніки, нових спеціальностей. Так, у Збройних силах на той час існувало більше 18 тис. військових спеціальностей. Проблемою стало визначення критерію, стосовно якого можна уніфікувати вимоги до фізичної підготовленості військовослужбовців різного фаху. Тому, у НФП-66 ідею спеціальної спрямованості закріпили не тільки у формулюванні спеціальних завдань, а й у системі перевірки та оцінки.

3 етап – пов'язаний з дослідженням специфіки діяльності у різних кліматогеографічних умовах (жаркий, холодний клімат, високогір'я, ніч). Розвиток концепції неспецифічного підвищення стійкості організму до несприятливих факторів засобами фізичної підготовки дав поштовх до проведення досліджень із визначення належного рівня фізичної підготовленості військовослужбовців до дій у специфічних умовах: вночі, під час заколихування, вібрації, при перевантаженнях, статичних позах, високих та низьких температурах, нестачі кисню, загазованості повітря, при роботі у протигазах.

4 етап – пов'язаний з виникненням теорії цільових установок, яка передбачала моделювання необхідного рівня фізичної підготовленості на різних етапах військової служби. У НФП-78 була проведена уніфікація нормативних вимог і умов перевірки. Це призвело до певного обмеження контролю за спеціальними фізичними якостями і навичками, введенням жорстко регламентованих комплексів фізичних вправ для перевірки фізичної підготовленості військовослужбовців.

Найповніше основні положення теорії спеціальної спрямованості були реалізовані в НФП-87, де вона забезпечувалася:

регламентуванням контрольних вправ для оцінювання рівня розвитку спеціальних фізичних якостей і ступеня оволодіння руховими навичками;

введенням спеціальних вправ у зміст перевірки фізичної підготовленості військовослужбовців;

урахуванням оцінки за спеціальні вправи при визначенні загальної оцінки з індивідуальної фізичної підготовленості особового складу. Слід зазначити, що ці вимоги доволі ефективно трансформувалися у процес фізичного вдосконалення особового складу.

5 етап (сучасний) – пов'язаний зі спеціалізацією керівних документів, яка полягала у виданні Керівництв з фізичної підготовки для видів Збройних Сил України, подальшій інтеграції системи фізичної підготовки у систему бойового навчання військ, приведенням її до загальновійськових стандартів.

Крім того, аналіз систем фізичної підготовки армій країн НАТО свідчить про те, що по теперішній час зберігається та підсилюється тенденція до інтенсифікації, уніфікації та підвищення спеціальної спрямованості фізичної підготовки військ [3, 4].

Так, наприклад, всі складові системи фізичної підготовки Збройних Сил США спрямовані на “узгодження тренування та тестів із завданнями, які солдати повинні виконувати на полі бою”, етапності підготовки та контролю,

використанні бойових прийомів та дій у змісті фізичної підготовки, розмежуванні повноважень між керівниками фізичної підготовки.

Слід відзначити, що процес підготовки логічно пов'язаний з системою контролю. Так, основу для перспектив подальшого проходження служби складає армійський тест фізичної підготовленості (тобто в нашому розумінні – загальна фізична підготовка). На наступному етапі підготовки військовослужбовці складають армійський тест фізичної готовності, що характеризує основні прийоми і дії, ситуації в яких може опинитися військовослужбовець на полі бою (тобто в нашому розумінні – військово-прикладна фізична підготовка). Підвищення військової прикладності фізичної підготовки здійснюється за рахунок збільшення у програмах кількості військово-прикладних вправ та створення спеціалізованих комплексів та курсів військово-прикладних вправ, прийомів та дій. Ці комплекси розглядаються як самостійні розділи бойової підготовки, і заняття з них проводяться у спеціально відведений час (тобто в нашому розумінні – спеціальна фізична підготовка).

Тобто, за думкою американських фахівців, досягнення повної фізичної готовності передбачає: здатність військовослужбовців і підрозділів виконувати бойові задачі в екстремальних умовах стресу; етапну підготовку, яка передбачає досягнення рівнів: фізичної придатності до виконання завдань професійної діяльності; військово-прикладної навченості (різні способи пересування, виживання у воді, прийоми рукопашного бою); оперативної фізичної готовності до дій у конкретних умовах бойових операцій або навчань.

Таким чином, зважаючи на історичний та міжнародний досвід, стає зрозумілим, що концепція спеціальної спрямованості фізичної підготовки полягає у підборі та раціональному застосуванні таких засобів, методів та форм організації, які найкраще забезпечать вирішення особовим складом як загальних, так і спеціальних завдань конкретного виду збройних сил, роду військ та військової спеціальності. Зважаючи на визначені актуальними проблемні питання нашого дослідження, реалізацію концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки, сьогодні, потрібно розглядати у контексті необхідності:

- децентралізації управління фізичною підготовкою, надання більших повноважень у виборі засобів, контролю військовим частинам, ВВНЗ;

- забезпечення швидкого оволодіння професійно важливими навичками;

- формування випереджальної адаптації до можливих змін умов навчально-бойової діяльності та збереження фізичної працездатності в цих умовах;

- урахування особливостей організації процесу бойового навчання різних категорій військовослужбовців, що диктує обмежений вплив форм, методів та засобів фізичної підготовки.

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за доцільне у системі підготовки військовослужбовців визначити наступні рівні фізичної підготовленості та розглядати їх як:

Фізична підготовленість – це ступінь розвитку загальних та спеціальних фізичних якостей, сформованості військово-прикладних та професійно-прикладних рухових навичок, який характеризує здатність військовослужбовців виконувати завдання на етапах підготовки.

Фізична придатність – це визначений рівень фізичної підготовленості військовослужбовців (кандидатів для вступу на військову службу), який дозволяє їм у терміни визначені стандартами підготовки досягти відповідного рівня фізичної готовності та характеризується достатнім рівнем розвитку загальних фізичних якостей.

Фізична готовність – це визначений рівень фізичної підготовленості військовослужбовців, який забезпечує виконання бойових завдань у різноманітних клімато-географічних умовах, у будь-який час доби під впливом фізичного та психічного навантаження та характеризується достатнім рівнем сформованості військово-прикладних рухових навичок, розвитку загальних фізичних якостей.

Повна фізична готовність – це визначений рівень фізичної підготовленості військовослужбовців, який дозволяє їм виконувати службово-бойові завдання у відповідності із займаними посадами та характеризується достатнім рівнем розвитку спеціальних фізичних якостей, професійно-прикладної фізичної підготовленості.

З метою досягнення визначеного рівня фізичної підготовленості ми прийшли до висновку, що зміст фізичної підготовки доцільно формувати відповідно до складових спеціальної спрямованості фізичної підготовки (ССФП), а саме:

Загальна фізична підготовка (ЗФП) військовослужбовців спрямована на досягнення оптимального рівня розвитку загальних фізичних якостей для подальшого успішного оволодіння ними спеціальними фізичними якостями, військово-прикладними руховими навичками, покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я шляхом систематичного виконання вправ з гімнастики, легкої атлетики, плавання, лижної підготовки та спортивних ігор.

Військово-прикладна фізична підготовка (ВПФП) військовослужбовців спрямована на формування та вдосконалення у них військово-прикладних рухових навичок під час виконання вправ з гімнастики, атлетичної підготовки, прискореного пересування, подолання перешкод, метання гранат, прийомів рукопашного бою, військово-прикладного плавання та веслування

Спеціальна фізична підготовка (СФП) військовослужбовців спрямована на розвиток індивідуальних загальних та спеціальних фізичних якостей, удосконалення військово-прикладних рухових навичок, відповідно до особливостей службово-бойової діяльності, шляхом комплексного виконання професійно орієнтованих фізичних та прикладних рухових вправ.

Професійно-прикладна фізична підготовка (ППФП) спрямована на підвищення рівня всіх складових фізичної підготовленості, виховання морально-вольових якостей, досягнення бойової згуртованості підрозділів, шляхом виконання тактико-спеціальних, психологічних вправ, подолання спеціальних смуг перешкод, проходження спеціалізованих курсів, що мають значний компонент фізичного навантаження.

У нашому розумінні реалізація концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки полягає у поетапному досягненні рівнів фізичної підготовленості військовослужбовців через систему впровадження дозволених на певному етапі бойового навчання форм фізичної підготовки з обов'язковим діагностуванням кінцевого результату (рис. 1).

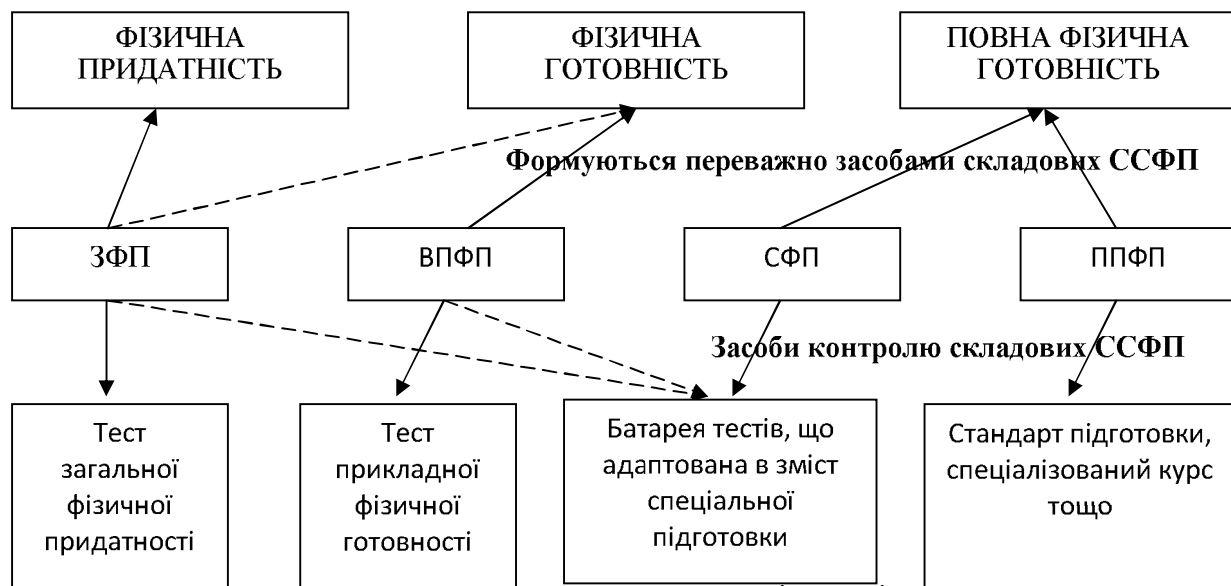

Рисунок 1. Модель функціонування концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки.

Так, досягнення рівня фізичної придатності діагностується у базовому періоді навчання за тестом загальної фізичної придатності за бальною системою оцінювання з урахуванням лише вікової групи (порядок тестування є загальноприйнятим для всіх Збройних Сил та регламентований НФП). Рівень сформованості військово-прикладних рухових навичок діагностується за тестом прикладної фізичної готовності наприкінці базового періоду. Цей тест є обов'язковим для всіх військовослужбовців та оцінюється (як готовий чи не готовий) без урахування часу.

Тест виконується з табельною зброєю та повинен обов'язково включати в себе дії з пересування різними способами по різній місцевості, елементи подолання перешкод, рукопашного бою, метання гранат, перенесення вантажів, евакуації поранених.

Досягнення повної фізичної готовності діагностується у 2 етапи:

на початку інтенсивного періоду навчання (на етапі злагодження відділень, екіпажів тощо) виконується батарея тестів спеціальної фізичної підготовленості;

Остаточний рівень повної фізичної готовності діагностується наприкінці (чи по завершенні) інтенсивного періоду навчання за результатами проходження спеціалізованого курсу в зміст якого, крім виконання спеціальних бойових завдань (чи нормативів бойової підготовки) обов'язково включаються вправи (із змісту загальної, військово-прикладної та спеціальної фізичної підготовки), що характеризують спеціальну спрямованість фізичної підготовки конкретного підрозділу чи військовослужбовця.

Оцінювання цих вправ здійснюється за нормативами для вікових груп з оцінкою готовий чи не готовий. Зміст та кількість вправ для конкретних підрозділів визначається начальником фізичної підготовки і спорту частини та погоджується з безпосереднім начальником за функціональною ланкою управління. Граничні нормативи та рекомендований перелік цих вправ регламентуються Настановою. При чому, вони не є обов'язковим для застосування в процесі підготовки та контролю.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що запропонована модель функціонування, визначена структура, зміст та складові концепції спеціальної спрямованості фізичної підготовки є перспективним тому, що дозволять:

активізувати творчу діяльність та ініціативу фахівців фізичної підготовки на всіх рівнях управління, підвищити їх відповідальність за прийняття рішень;
зробити керівні документи інформаційно менш обтяжливими;
уніфікувати систему контролю та поєднати її зі стандартами підготовки;
більш детально враховувати специфіку службово-бойової діяльності всіх категорій військовослужбовців.

Перспективами подальших досліджень є розробка та апробація стандартизованих, науково-обґрунтованих тестів фізичної придатності та готовності, впровадження запропонованих підходів у систему бойового навчання та навчально-виховний процес ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демьяненко Ю.К. Этапы становления специальной направленности физической подготовки военнослужащих / Ю.К. Демьяненко // Материалы к истории физической подготовки войск /. – С-Пб.: ВИФК, 1997. – Вып. 4. – С. 102–117.
2. История физической подготовки войск: [учеб. пособ.] / А.С. Булатова. – [2-е изд.]. – Л.: ВДКИФК, 1974. – 191 с.
3. Аналіз структури та змісту систем фізичної підготовки офіцерів збройних сил різних країн світу : звіт про НДР (проміжний). – К.: НАОУ, 2006. – 204 с.
4. FM 21-20. Physical Readiness Training. – Washington, 1973, 1980, 1985, 1992, 1995, 2002, 2012.

С.Н. Жембровский,
кандидат педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ СПЕЦИАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ В СИСТЕМЕ БОЕВОЙ УЧЕБЫ ВОЙСК

В статье обоснована и разработана модель функционирования концепции специальной направленности физической подготовки с учетом задач и содержания периодов боевой учебы военнослужащих. Определена структура уровней физической подготовленности, содержание форм, средств, видов контроля составляющих специальной направленности физической подготовки.

Ключевые слова: специальная физическая подготовка, профессионально-прикладная физическая подготовка, физическая готовность, физическая пригодность.

S.M. Zhembrovskyi, Ph.D (Education), assistant
professor National Defense University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovkyi

SPECIAL ORIENTATION CONCEPT DEVELOPMENT ON PHYSICAL TRAINING IN COMBAT FORCES TRAINING SYSTEM

Objectives and content of the model on functioning of special orientation concept on physical training are given in the article, taking to account a tasks and content of combat physical training of military personnel. The levels of physical fitness and content of forms, tools of development and control means of the special orientation components of fitness are structured.

Key words: physical training, professionally applied physical preparation, physical readiness, physical fitness, physical suitability.